

УДК 378.22.015.311-051:613.8

СЕРГІЙ НОВОПИСЬМЕННИЙ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПРОФЕСІЙНІ УМІННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У статті на основі аналізу теоретичної літератури та власного практичного досвіду викладання дисциплін оздоровчого циклу схарактеризовано поняття та суть професійних умінь майбутнього вчителя з основ здоров'я. Запропоновано структуру професійних умінь майбутнього вчителя з основ здоров'я

Ключові слова: *уміння, професійні уміння, основи здоров'я, майбутній вчитель з основ здоров'я*

Постановка проблеми. В умовах підвищення соціальної значимості здоров'я людини, фізичної культури та розширення її функцій змінюються погляди на професійну підготовку майбутніх учителів із основ здоров'я, що повинна забезпечити готовність студентів до діяльності щодо зміцнення та збереження здоров'я населення, профілактики захворювань,

підвищення продуктивності праці, організації дозвілля, продовження творчої активності, формування навичок здорового способу життя. Важливим показником професіоналізму та компетентності вчителя з основ здоров'я є його професійні уміння, що формуються у процесі навчання у педагогічному університеті і вдосконалюються протягом усього життя.

Аналіз останніх досліджень. Питанням професійної підготовки майбутніх учителів із основ здоров'я у вищих навчальних закладах присвячені праці Н. Абаскалової, Т. Бугері, Л. Беземчук, О. Гладошук, В. Зайцева, А. Радченко, Н. Коцур, Л. Товкун, В. Успенської, С. Волкової, О. Дубогай, С. Крохмаль, І. Муравова, В. Оржеховської, В. Павлюк, С. Ситник, А. Царенко та інших науковців, які досліджували й обґрунтовували окремі аспекти професійних компетентностей та умінь майбутніх вчителів з основ здоров'я.

Мета статті – визначити та розкрити поняття і суть професійних умінь майбутніх учителів з основ здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Загалом професійні уміння вчителя основ здоров'я відображені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, визначеній державними стандартами вищої освіти. Професійні вміння майбутнього вчителя основ здоров'я (МВОЗ) можна розглядати як володіння гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють йому успішно виконувати навчально-виховні функції на загальнопедагогічному, предметно-методичному, організаційному рівнях та рівні професійної саморегуляції, використовуючи традиційні та інноваційні технології [5]. Професійні уміння становлять важливу складову професійної компетентності майбутнього вчителя з основ здоров'я.

Науковці по-різному підходять до класифікації професійних умінь майбутніх учителів із основ здоров'я. У нашому дослідженні ми використовуємо класифікацію професійних умінь вітчизняних педагогів О. Зайцева, Н. Кузьміної, Н. Мойсеюк [4, 6; 7].

До професійних умінь майбутніх вчителів із основ здоров'я ми відносимо: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні, дослідницькі, саморегуляційні, здоров'язберігаючі уміння.

Гностичні вміння МВОЗ передбачають його здатність пізнавати себе як особистість і фахівця, власне соціально-педагогічне середовище, навчально-виховний процес та вміщує певні компоненти, пов'язані із мотивацією, рефлексією педагогічної діяльності, у контексті впровадження суб'єкт-суб'єктного підходу до навчально-виховного процесу [3]. До гностичних умінь належать: уміння постійно оновлювати знання з питань виховання здорових дітей та молоді у процесі навчально-виховної роботи у навчальних закладах різного рівня; уміння добирати цікавий навчальний матеріал із метою проведення дискусій, бесід, лекцій і т.д.; здатність здійснювати аналіз ефективності проведеної роботи, визначати власні помилки і досягнення; уміння швидко перебудовувати хід навчального, виховного заходу в разі непередбачуваних подій; уміння добирати матеріали для проведення уроків із охорони здоров'я та позакласних заходів відповідно до вікових інтересів та особливостей учнівської молоді; здатність аналізувати ступінь зацікавленості учнів питаннями власного здоров'я та його збереження; уміння аналізувати й адаптувати досвід інших вчителів, дослідників, науковців у контексті навчально-виховної роботи для формування культури здоров'я учнівської та студентської молоді.

Проектувальні вміння МВОЗ забезпечують конкретизацію цілей навчання та виховання і поетапно їх реалізацію [7]. Це уміння проектувати зміст навчально-виховної та методичної роботи у контексті виховання всебічно розвинених і здорових учнів; уміння планувати системи прийомів стимулювання активності учнів до ведення здорового способу життя; уміння планування індивідуальної роботи з учнями на заняттях з охорони здоров'я та у позаурочний час; здатність передбачати виникнення несподіваних ситуацій на уроці та при проведенні різноманітних заходів (змагань, акцій, вечорів, тренінгів тощо); уміння планувати зустрічі з батьками, медичними працівниками, працівниками правоохоронних органів, МНС, представниками влади; здатність правильно формулювати цілі й завдання кожного окремого заходу; уміння складати перспективний план виховних заходів; уміння планувати роботу гуртків, конференцій, факультативів, клубів тощо.

Конструктивні вміння МВОЗ пов'язані із формуванням тактичних завдань та плануванням діяльності вчителя з охорони здоров'я, розробки уроків з охорони здоров'я на основі дидактичних творчих конструкцій, вирішення методичних завдань за допомогою методів евристичного та творчого типу. Це вміння підбирати оптимальну навчальну інформацію, створювати власні дидактичні матеріали для моделювання процесу вивчення основ здоров'я на рівні міждисциплінарної інтеграції предметів інших циклів; здатність до пошуку нових форм і методів навчально-виховної роботи з учнівською молоддю для виховання здорового покоління, наприклад, вміння добирати й формулювати запитання і завдання для проведення інтелектуальних ігор («Перший мільйон», «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», «Бліц-турнір», різноманітні вікторини тощо) для засвоєння учнями додаткової корисної інформації з питань зміцнення і збереження власного здоров'я; вміння проводити навчальні тренінги із формування високого рівня культури здоров'я у процесі навчально-виховної роботи з учнями; здатність добирати здоров'язберігаючі технології індивідуально для кожного учня (студента); вміння розробляти авторські заходи, спрямовані на підвищення рівня знань та умінь учнів із питань здоров'я; здатність планувати власні дії у процесі навчально-виховної роботи з учнями; вміння розробляти й коректувати індивідуальну оздоровчу систему.

Комунікативні вміння МВОЗ – це взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне умінь спілкування (вербального) та умінь і навичок педагогічної техніки [7]. Це здатність до суб'єкт-суб'єктних стосунків з учнями у процесі навчально-виховної роботи; здатність із розумінням ставитись до кожного окремого школяра, виявляти його індивідуальні особливості, моніторити психічний і духовний стан, здібності тощо; вміння знаходити спільні теми для розмов з дитиною, налагодження оптимального контакту, закріплення цих взаємовідносин; здатність зміцнювати дружні стосунки серед підлітків, навчати їх з повагою ставитись до протилежної статі, попереджати прояви агресії та недобррозичливої поведінки один до одного, вибудовувати стосунки з учнями, що ґрунтуються на довірі, повазі; здатність до креативності, імпровізації у проведенні виховних заходів із метою підтримання і підвищення зацікавленості учнів фізичною культурою, власним здоров'ям.

Організаційні вміння МВОЗ включають здатність ефективно організовувати навчально-виховну роботу з учнівською молоддю; здатність організовувати і проводити інтелектуальні, розважальні й оздоровчі заходи, спрямовані на виховання здорових і всебічно розвинених учнів (спортивні змагання, Дні здоров'я, естафети, бесіди про здоров'я з дітьми та їх батьками, вітамінізація, ведення листків здоров'я, факультативи з проблем здоров'я, експрес-курси тощо); вміння застосовувати інноваційні форми і методи організації навчання у роботі з дітьми та підлітками, а також сучасні виховні технології; вміння організовувати гуртки з питань здоров'я та безпеки життєдіяльності для учнів, створювати методичні куточки, стенди, відео та медіатеки тощо; здатність залучати до виховної роботи відомих авторитетних особистостей, медиків, представників міліції, волонтерів тощо; вміння організовувати групові та індивідуальні форми роботи з учнями та їх батьками; здатність організовувати і проводити конференції, семінари, тренінги, коуч, олімпіади, спартакіади, концертні програми та інші виховні заходи.

Дослідницькі вміння МВОЗ ми розглядаємо з одного боку, як властивість МВОЗ, що характеризує його здатність до пошуково-перетворюючої діяльності в освітньому процесі, а з іншого – як здатність здобувати нові знання, вміння і навички, що сприяють професійному розвитку і саморозвитку [1]. До них належать: вміння визначати ступінь зацікавленості підлітків проведеними виховними заходами з питань здоров'я; вміння проводити моніторинг стану здоров'я учнів (духовного, психічного, соціального, фізичного), досліджувати його в динаміці; вміння досліджувати проблеми організації навчальної роботи в класі та позакласної роботи; вміння визначати вплив оздоровчих технологій на стан здоров'я учнів; здатність аналізувати та коректувати індивідуальну оздоровчу систему учнів; вміння визначати результат впливу виховної роботи на рівень сформованості у школярів необхідних знань, умінь і навичок із питань здоров'я; вміння аналізувати літературні джерела з питань виховної та оздоровчої роботи; вміння досліджувати передовий педагогічний досвід учителів із охорони здоров'я; вміння усвідомлено здійснювати дії з пошуку, відбору, переробки, аналізу,

створення, проектування, підготовки результатів пізнавальної діяльності; вміння застосування прийомів організації у науково-дослідницькій діяльності, планування дослідницької роботи, проведення самоаналізу, регуляція власних дій у процесі дослідницької діяльності; практичні дослідницькі вміння (опрацювання літературних джерел, проведення експериментальних досліджень, спостереження фактів, подій, обробка даних спостережень, впровадження результатів у практичну діяльність) [8]; вміння застосовувати прийоми співробітництва у процесі дослідницької діяльності, для здійснення взаємодопомоги, взаємоконтролю; вміння використовувати дослідницькі освітні проекти у своїй роботі; вміння зацікавлювати, проводити дослідницьку роботу з учнями.

Саморегуляційні вміння МВОЗ базуються на понятті професійної саморегуляції – інтегративної особистісної професійної характеристики педагога, котра передбачає усвідомлення ним своїх дій, почуттів, мотивів, свого становища та доцільну видозміну власної діяльності відповідно до вимог ситуації. Цей феномен містить усвідомлене прийняття довільних рішень, добір, оцінку засобів реалізації задуманого, самоаналіз вчинків, визначення позицій щодо подій, ситуацій та ціннісне ставлення індивіда до самого себе [2; 9.]. До саморегуляційних умінь відносимо вміння володіти собою; вміння контролювати власну поведінку у непередбачуваних ситуаціях, перебувати у гарному настрої, пропагувати та підтримувати позитивну налаштованість серед учнів; вміння формувати здатність у школярів знайти своє місце в суспільстві, відповідно до своїх здібностей, можливостей, уподобань; вміння МВОЗ вчитися все життя; вміння самовиховання.

Здоров'язберігаючі вміння МВОЗ передбачають вміння використовувати здоров'язберігаючі технології та технології профілактичної роботи у своїй діяльності; вміння складати щоденний раціон харчування учня; вміння використовувати методи діагностики стану систем організму здорової людини; вміння визначати вікові норми розвитку, рівні адаптації дітей, підлітків і молоді до навчального та фізичного навантаження; вміння застосовувати прийоми та методи аутотренінгу й саморегуляції, масажу і самомасажу; вміння надавати первинну долікарську допомогу в невідкладних ситуаціях; вміння використовувати сучасні досягнення науки і практики у галузі педагогіки, валеології, безпеки життєдіяльності, фізичної культури; вміння створювати сприятливі умови для навчання й виховання школярів (без стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання й виховання; вміння раціонально організувати руховий режим учнів; вміння проводити соціальну роботу з громадськістю та сім'єю у навчально-виховній роботі вчителя з основ здоров'я; вміння використовувати, технічні засоби навчання, комп'ютерну техніку та Інтернет у здоров'язберігаючому контексті; вміння використовувати сучасні технічні засоби та обладнання навчальних кабінетів, класів, спеціалізованих приміщень, спортивних та ігрових залів, рекреаційних приміщень тощо у навчально-виховному процесі тощо.

Структуру професійних умінь МВОЗ зобразимо за допомогою схеми (рис. 1).

Рис. 1. Професійні вміння майбутнього вчителя основ здоров'я

Безумовно, професійні вміння МВОЗ обумовлюють зміст професійної підготовки майбутніх учителів із основ здоров'я у ВНЗ на сучасному етапі, що має бути зорієнтований на оволодіння

студентами знаннями, вміннями й навичками щодо формування, збереження й зміцнення здоров'я в усіх його аспектах (духовному, психічному й фізичному) та формування культури здоров'я дітей, підлітків, студентської молоді.

У педагогічній діяльності вчитель із охорони здоров'я виступає як носій інформації, предметник, методист, вихователь, дослідник, організатор, партнер по спілкуванню, а головне – той, хто сам живе за принципами здорового способу життя, веде здоровий спосіб життя та пропагує його молодому поколінню, подаючи приклад своїм вихованцям. Ті вміння, якими володіє педагог, із одного боку, розкривають як саму особистість учителя, так і особливості його діяльності та взаємодії з учнями, а з іншого – формують його професійну компетентність.

Висновки. Отже, професійні вміння майбутнього вчителя основ здоров'я доцільно розділяти на гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні, дослідницькі, саморегуляційні, здоров'язберігаючі уміння, що становлять комплекс умінь, володіючи яким, майбутній вчитель з основ здоров'я зможе у своїй майбутній професійній діяльності формувати культуру здоров'я школяра – інтегроване утворення особистості, що виявляється в її мотиваційній, теоретичній і практичній підготовці до формування, збереження та зміцнення свого здоров'я у всіх його аспектах (духовному, психічному й фізичному) та розумінні здоров'я як цінності. Результатом професійних умінь МВОЗ та його діяльності є розвиток життєвих навичок, формування культури здоров'я учнів, що сприяють здоровому способу життя підрастаючого покоління здорової української нації.

Список використаних джерел

1. Волинець Ю.О. Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю. О. Волинець; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. - К., 2013. - 20 с.
2. Гриньова М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова. –Полтава: АСМІ, 2008. – 268 с.
3. Дем'янчук О.О. Формування гностичних умінь молодих педагогів у процесі професійного становлення : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олена Олексіївна Дем'янчук. – Житомир, 2013. – 20 с.
4. Зайцев В.О. Критерії та показники професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи / В.О.Зайцев // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/zaycev.htm
5. Зимовець О. А. Склад професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін на початку ХХІ століття (на прикладі підготовки вчителів іноземних мов) / О. А. Зимовець // Вісн. Житомир. держ. ун-ту. - 2009. - № 43. - С. 150-156.
6. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования / Н.В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1980. – 172 с.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Неля Євтихіївна Мойсеюк. – [5-те вид., перероб. і доп.] – К., 2007. – 656 с.
8. Овчинникова М. В. Дослідницькі вміння вчителів математики у системі професійної підготовки / М.В.Овчинникова // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. – Вип. 179. – 2010. - С.123-128.
9. Сеньовська Н. Л. Саморегуляція як компонент професійної характеристики вчителя в умовах інформатизації суспільства // Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: Матеріали Перших пед. читань пам'яті М. М. Дарманського (11 квітня 2006 р.). – Хмельницький: Редакційно-видавничий відділ ХГПА, 2006. – С. 72-78.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2015 р.

НОВОПИСЬМЕННЫЙ С.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г.Короленко, Украина

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ УМЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ОСНОВ ЗДОРОВЬЯ

В статье на основе анализа теоретической литературы и собственного практического опыта преподавания дисциплин оздоровительного цикла охарактеризованы понятие и сущность

профессиональных умений будущего учителя основ здоровья. Предложена структура профессиональных умений будущего учителя основ здоровья.

Ключевые слова: *умение, профессиональные умения, основы здоровья, будущий учитель основ здоровья*

NOVOPISMENNY S.

Poltava National Pedagogical University named after V.G.Korolenko, Ukraine

PROFESSIONAL SKILLS TEACHERS ON THE BASIS OF HEALTH

On the basis of theoretical analysis of the literature and our own experience of teaching health disciplines cycle author describes the concept and essence of professional skills of the future teachers the basics of health. The author proposes the structure of professional skills of the future teachers the basics of health.

Keywords: *ability, professional skills, the basics of health, future teacher foundations of health*